

VÉGRENDELETÉBEN IS EGYSÉGES MAGYAR ÁLLAMOT KÉRT ERDÉLY FEJEDELME

A békét kieroszakoló Bocskai István

Bocskai Istvánt 1605. szeptember 14-én a megyesi országgyűlésen a három erdélyi nemzet fejedelmévé választották. Az ő érdeme, hogy másfél évtizedes öldöklés után létrejött a Habsburg és az oszmán birodalom közötti béke.

(folytatás a 34. lapszámunkból)

→ DR. GARDA DEZSŐ

Erdélyben kezdetben nem sok visszhangot keltett Bocskai István Habsburg-ellenes küzdelme. A közelmúlt emlékei túl erősek voltak ahhoz, hogy a lakosság megérthesse Bocskai politikai pálfordulásának horderejét. A magyar nagyúr kezdetben nem sokat törődött a Királyhágón túli eseményekkel. A három nemzet gyanakvással figyelte Báthori Zsigmond volt bizalmasának tevékenységét. 1604 végéig Erdélyben kevesen csatlakoztak a Bocskai által vezetett felkeléshez. Erdély Habsburg császári biztosai hátha is támadhatták volna Bocskai tiszántúli seregét, hiszen 5000 főnyi rendes katonasággal és a székelyeknek több ezres, Basta generálisnak felküldt kontingensével rendelkeztek. A Habsburgok azonban bénultan figyelték, mint adta át az őrség egymás után Jenőt, Lugost, Karánsebest a „lázdó” Bocskai tisztjeinek.

Székely támogatás

Bocskai István jól tudta: Erdély birtoklása a székelyektől függ, ezért megüzente a székelyeknek, hogy megtartja őket visszaserzett szabadságukban, és cserébe semlegesükhöz kéri. Bocskainak csak 1605 januárjában jutott ideje arra, hogy kelet felé is figyeljen. Gyulaffy László – Bocskai István névleges erdélyi főkapitánya – 4000 emberrel ostrom alá vette Szatmárt, és január 21-én el is érte az erődítmény megadását. Ezzel megnyílt az út Erdélybe. A székelyek a februári székelykeresztúri nemzetgyűlésen váratlan lelkesedéssel Bocskai mellé álltak, aki válaszképpen hivatalos oklevélben erősítette meg „régis szabadságaikat”. A székelység 1605 februárjának elején Székelykeresztúron szervezte meg gyűlését. Ott töltötték be az üresedésben lévő főtisztségeket, főgenerálissá választották Petki Jánost. A megbeszélésen határozta el, hogy Bocskai István mellé állnak – feltételekkel. Ezek között szerepelt, hogy a fejedelem tartsa meg őket régi szabadságukban. Továbbá kérték, hogy amit a közelmúlt zavaros éveiben elkövettek, azért kapjanak közbocsánatot, illetve saját soraikból választhassanak tiszteket. Bocskai fogadta a székely követeket, és a sárospataki várban 1605. február 16-án szabadságlevelet állított ki, amelyben biztosította őket követeléseik betartásáról. Cserében azt kívánta, hogy a székelyek esküdjenek hűséget neki és a hazának.

Az erdélyi fejedelemmé választott Bocskai István

Nyárádszeredában 1605. február 21-én a magyar nemesek és a széke-

Bocskai István szobra Nagyszalontán. Erdély egykori fejedelmét tisztelet övezi szerte a Kárpát-medencében

lyek együtt döntöttek Bocskai István fejedelemmé választása mellett. A szászok és néhány magyar nemes a császári helyőrségek támogatásával Bocskai ellen szövetkeztek. A Habsburg-pártiaknak Albert Huet volt a szellemi vezérük, seregeiket azonban Rácz György irányította. Sikertelenül kihasználniuk azt a tényt, hogy Gyulaffy mindössze ezer lovassal érkezett Gyulafehérvárra, és inkább a helyi erőkre támaszkodva próbálta elfogadtatni Bocskai Istvánt Erdély fejedelmének. 1605. május 18-án az Ebesfalván gyülekező székely-magyar hadat Rácz Györgynek sikerült rajtaütésszerűen szétvernie. Ezután vette át a kezdeményezést Bocskai.

Rácz György 1605. június 14-én csatát veszített. A szászok belátták, hogy értelmetlen a további ellenállás, és behódoltak. Bocskai augusztus 27-én ünnepélyesen bevonult Meggyesre, majd a maradék császárhű katonaság Segesvárot keresett menedéket. Az ellenállók 1605. szeptember 9-én szabad elvonulás fejében megadták magukat. Kapitulációjukkal Erdélyben Bocskai István ténylegesen megszerezte a hatalmat.

1605. szeptember 14-én a megyesi országgyűlésen, mindhárom erdélyi nemzet nevében, egyhangúlag iktathatták be Bocskai Istvánt Erdély fejedelmi tisztségébe. Az új uralkodó, Erdély kormányzását a partiumbeli nemesúrra, Rákóczi Zsigmondra hagyta. Ő maga nem sokkal a diéta munkálatainak befejezése után visszasietett Magyarországra. A legfontosabb feladatot akarta elvégezni: a magyarság számára biztosítani a békét.

Valós székely szabadságjogok

Bocskai uralkodásának két utolsó esztendejében átértékelte és méltányolta a székelyek szolgálatainak értékét két erdélyi fejedelemmé megszerzésében. Az általa kiadott szabadságlevélnek reális értéke volt. Nem kívánt semmiféle adófizetést a székelyektől, csupán hadiszolgálatot, de azt is méltányos arányban. A magyarországi harctereken 1605 folyamán kevés volt a szé-

kely, ott főleg a hajdúk harcoltak, akik mindenünnen kiűzték a Habsburgokat. 1606 elején, amikor a bécsi béke tárgyalásai megindultak, szűk sége volt a hadi készenlétre. Ezért 1606. március 9-én Kassáról írt levelében a székelység részéről 2000 veresbe öltöztetett gyalogot, jó puskásokat és 2000 válogatott jó lovas kopjást, 500 gyalogost és 200 lófőt kért Erdély védelmére.

Erdély fejedelme a közszekelyek szabadságának védelmezésében is kitűnt. 1606. június 22-én arról rendelkezett, hogy a székely tisztek ne engedjenek a közszekelyek közül senkit «nemes uraimtól» szabadságában hábor gatni, jobbbágyat tenni. Összel azt írta Petki Jánosnak, hogy „a székelység felől szer telen sok panaszok jönnek előnkbe”, hogy a kapitányok, királybírák mód nélkül való dolgokkal terhelik őket, hogy a nemesség sokat közüli jobbbágyává tett. 1606. december 1-jén a székelyektől azt kérte, hogy a visszaéléseket jelent sék neki. Halálos ágyán sem feledkezett meg róluk, és 1606. december 8-án Kassáról ezt írta a székelyek főkapitányának: „minthogy a székelységet szabadságokban meg akarjuk tartani, hagyjuk kegyelmednek, hogy szabadságokban kicsintől fogva nagyig kegyelmed őket minde nek ellen megoltalmazza.”

A bécsi és a zsitvatoroki béke

A bécsi-prágai udvarral megindult tárgyalások nehezen haladtak. Bocskai híveinek egy része hallani sem akart a megegyezésről. Főleg a Tisza-vidéki és volt partiumbeli urak tiltakoztak az ellen, hogy Magyarországot visszaadják a Habsburg császárnak. Így gondolkodott a hajdúk többsége is, akiknek életeleme volt a katonai élet és a fosztogatás. A fejedelemnek sok gondot okozott saját katonaságának féltelen zsákmányvársága, hiszen minden kilengés az ő személyének lejárását szolgálta. Ezért ha kellett, velük is erőszakot alkalmazott, több hajdúvezért kivégeztetett. A végső megoldás azonban csak a béke irányába vezethetett. 1605. december 12-én letelepítette a kollektív nemességgel fölruh-

FORRÁS: WIKIPÉDIA

zott gyaloghajdúkat. A lovasokra 1606. szeptember 2-án került sor. Debrecen környékének lakatlan pusztasággá vált részében hét falu helyét adta nekik.

Habsburg részről többször próbálkoztak orgyilkosok révén megoldani a „Bocskai-kérdést”, de próbálkozásai sikertelenek maradtak. Miután a Habsburg-ház helyzetét a pénztelenség és a hajdúk folytatódó ausztriai beütései tarthatatlanná tették, Mátyás főherceg a császár előzetes beleegyezése nélkül elfogadta Bocskai feltételeit. 1606. június 23-án Bécsben írták alá a békét, amely a következőket tartalmazta: helyreállították az Erdélyi Fejedelemség get, a Részek (Partium) határát nyugatabbra tolták (Szatmár, Szabolcs, Ugocea és Bereg megyék, illetve Tokaj vára a növekedés). A királyi Magyarországon helyreállították a vallásszabadságot, s elfogadták azt az elvet, hogy az országos tisztségekre csak magyarokat nevezzenek ki.

A bécsi béke után az oszmán birodalommal való békekötés következett. Az új perzsa háborúval és a sorozatos lázadásokkal küszködő törökök hajlottak a megegyezésre, s Bocskai István közvetítésével a két császári udvar is felvállalta a béke megkötését. A határok ott maradtak, ahol a hadseregek pillanatnyilag állottak (Kanizsánál és Eger felé a törökök, Nógrádban és a Maros mentén a keresztények jutottak előbbre). 1606. november 15-én megkötötték a két birodalom közötti zsitvatoroki békét.

A tizenöt éves háború mérlege

A másfél évtizedes öldöklő háború 1606 végén fejeződött be. A katonai mérleg majdnem egyensúlyt mutatott. A kortársak fölismerték a hosszú vérengzés egyik legfontosabb tanulságát: az oszmán birodalom képtelen korábbi katonai teljesítményeit megismételni. A hódító háborúkat a nagy földrajzi távolságok megakasztották. A Földközi-tengeren az 1571-es lepantói győzelem óta a keresztény flotta kiegyenlítették az oszmánok fölényét. Mivel a török társadalomnak éltető eleme volt a folytonos terjeszkedés, a hanyatlás nem maradt időleges jelenség.

Erdély szempontjából a mérleget Bocskai végrendeletének szövege adja meg: „...meghagyom, s írom, szeretettel intvén mind az Erdélyi és Magyar Országai Híveinket az egymás között való szép egyezsége. Atyafüti szeretettel az Erdélyiekért, hogy Magyarországtól, ha más fejedelem alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A Magyarországiakat, hogy az erdélyieket tőlök el ne taszítsák, tartsák ő atyjokfiainak, és ő véreknek, tagoknak... Valameddig a Magyar Korona a németnél léssen, és a Magyar Királyság is a németeken forog, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenn tartani, mert nekik is oltalmokra, javokra léssen. Ha pedig Isten azt adná, hogy a Magyar Korona, Magyar országban magyar kézhez kelne, úgy az erdélyieket is intjük, nem attól elszakadnának, vagy abban ellent tartanának, de őt seggélyék tehetségek szerént, és egyenlő értelemből azon Korona alá a régi mód szerént adják magokat...”

(folytatjuk)

→ **Bocskai uralkodásának két utolsó esztendejében átértékelte a székelyek szolgálatainak értékét erdélyi fejedelemmé megszerzésében. Az általa kiadott szabadságlevélnek reális értéke volt. Nem kívánt semmiféle adófizetést a székelyektől, csupán hadiszolgálatot, de azt is méltányos arányban. A magyarországi harctereken 1605 folyamán kevés volt a székely, ott főleg a hajdúk harcoltak, akik mindenünnen kiűzték a Habsburgokat.**